

כבישת יצרו גדולה משל יוסף, שהיתה אשת איש, ואינה עמו במיטה.

א-כ **תוקפו של בועז** — ענוותנותו של פלטי בן ליש. כבישת היצר של פלטי בן ליש היתה גדולה מבועז, כדאמרן, שבועז כבש יצרו לילה אחד, ואילו פלטי בן ליש כבש יצרו במשך שנים רבות.

ועוד אמר רבי יוחנן: מאי, כיצד יש לדרוש את הא דכתיב "רבות בנות עשו חיל, ואת עלית על כולנח"? —

"רבות בנות עשו חיל" — זה יוסף ובועז. "ואת עלית על כולנח" — זה פלטי בן ליש, שעלה עליהם בכבישת יצרו.

אמר רבי שמואל בר נחמן אמר רבי יונתן: מאי, על מי יש לדרוש את דברי הכתוב "שקר חחן והבל היופי, אשה יראת ה' היא תתהלל"? —

"שקר החן" — זה יוסף, שהחן של אשת פוטיפר היה שקר בעיניו.

"והבל היופי" — זה בועז שההביל את היופי.

"אשה יראת ה' היא תתהלל" — זה פלטי בן ליש. שכרוב יראת ה' כבש יצרו, והפסוק מהללו ומשבחו.

ומקשה הגמרא: והא כתיב באותו הפסוק: "חלוך ובכה אחריה", הרי שבא עליה! ?

ומתרצת הגמרא: בכה פלטי בן ליש על המצוה דאזיל מיניה, שמפסיד את המצוה לעמוד בנסיון.⁽¹⁶⁾

והגמרא דורשת⁽¹⁷⁾ את המשך הפסוק: "עד בחורים", [שלפי פשוטו הוא שם מקום], שנעשו שניהם פלטיאל ומיכל כבחורים — שלא טעמו טעם ביאה, כמאמר רבי יוחנן.

אמר רבי יוחנן: תוקפו דבר גדול ותקיף שהיה לו שם, של יוסף במנוסתו מאשת פוטיפר — הוא ענוותנותו של בועז, דבר קל, שאין לו שם, והאדם עושהו לפי תומו, והיינו, שהעמידה בנסיון של בועז היתה גדולה יותר משל יוסף, כמו שיבאר. וכן תוקפו של בועז — ענוותנותו של פלטי בן ליש. שהעמידה בנסיון של פלטי בן ליש היתה גדולה משל בועז.

והגמרא מבארת: תוקפו של יוסף — ענוותנותו של בועז, דכתיב [רות ג] בעת שרות שכבה למרגלות בועז, "ויהי בחצי הלילה, ויחרד האיש, וילפת". וכתוב שם שדחה אותה עד למחרת, באם לא יגאל פלוני אלמוני אותה. והגמרא דורשת, מאי "וילפת"? [שלפי פשוטו הוא לשון חרדה], אמר רב: שנעשה בשרו קשה כראשי לפתות [מין ירק], ובכל זאת כבש יצרו, ואפילו שהיתה פנויה ועמו במטה, ולכן

מלעשותה], מעלה עליו הכתוב כאילו עשה מצוה, ועתה הפסיד מצוה זו.

17. רש"י מפרש שאינה קושיא. וכוונתו שאין

16. פירש היד רמ"ה, מתוך שהיה כובש את יצרו, מעלה עליו הכתוב כאילו עשה מצוה. כמו שאמרה הגמרא (בסוף מסכת מכות) כל היושב ולא עבר עבירה [מי שבאה עבירה לידו ופורש

דבר אחר, דרשה אחרת:

שקר החן — זה דורו של משה, שחן עסקי עולם הזה היה שקר בעיניהם, ועסקו בתורה.

והבל היופי — זה דורו של יהושע, שגם הם עסקו בתורה, וההבילו את יפי עולם הזה.

אשה יראת ה' היא תתהלל — זה דורו של חזקיה המלך, שעסקו בתורה יותר מדורם של משה ויהושע, שהיה הנר דולק בלילות בבתי מדרשות, עד שבדקו בכל הארץ ולא מצאו עם הארץ.

דבר אחר, דרשה אחרת:

שקר החן — זה דורו של משה ויהושע.

והבל היופי — זה דורו של חזקיה.

אשה יראת ה' היא תתהלל — זה דורו של רבי יהודה ברבי אילעאי, שלמדו תורה מתוך הדחק.

אמרו חכמים, עליו, על רבי יהודה ברבי אילעאי, שהיו ששה תלמידים שלו מתכסים בטלית אחת מרוב עניות, ועוסקין בתורה.

מתניתין

המשנה ממשיכה לבאר את הדינים של כבוד המלך.

מת לו מת, אחד מקרוביו [או חכם מחכמי ישראל], אינו יוצא מפתח פלטרין ארמון שלו.

רבי יהודה אומר: אם רוצה למחול על כבודו ולצאת אחר המיטה, הרי הוא יוצא.

שכן מצינו בדוד שיצא אחר מיטתו של אבנר בן נר,⁽¹⁾ שנאמר: "והמלך דוד הולך אחר המטה".

אמרו לו חכמים לרבי יהודה, אין להביא ראיה מהליכת דוד אחרי מיטתו של אבנר, כי לא היה הדבר כדי לקיים מצוות הלווית המת, אלא לפי שאת העם, שסברו כי יואב הרג את אבנר בשליחות דוד, ולא כן היה, אלא הרגו על שהרג את עשהאל אחיו, ולכן יצא דוד ללותו והספידו. ואכן העם התפייס, כמו שנאמר (שמואל ב ג): "וידעו כל העם וכל ישראל ביום ההוא, כי לא היתה מהמלך להמית את אבנר בן נר".

וכשמכריז אותו, כאשר מנחמין את המלך בסעודת הבראה, כל העם המנחמין מוכיבין על הארץ לכבודו, והוא מיסב על הדרגש, מין מיטה, כמו שיבואר בגמרא.

גמרא

תנו רבנן: מקום שנהגו נשים לצאת אחר המיטה — יוצאות אחר המיטה. ומקום שנהגו לצאת לפני המיטה — יוצאות לפני המיטה.

מוכח שהיה קשור בה.

1. שהיה חכם וכולם כמו קרוביו. המאירי.

שום קושיא וראיה ממה שנאמר "עד בחורים", שהוא שם מקום. אבל היד רמ"ה מבאר, שהיא קושיא שאם הלך אחריה מרחק רב, לכאורה

רבי יהודה אומר: אין הדבר תלוי במנהג. אלא, לעולם, נשים לפני המיטה יוצאות.

שכן מצינו בדוד שיצא אחר מיטתו של אבנר. שנאמר "והמלך דוד הולך אחר המטה". ובדאי שלא הלך עם הנשים. לכן משמע, שמנהגם היה שהנשים יוצאות לפני המיטה. (2)

אמרו לו חכמים לרבי יהודה: אין משם ראייה, לפי שלא היה הדבר אלא לפי שאת העם, ואכן נתפייסו.

ואיך עשה? שהיה דוד יוצא מבין האנשים, שהיו לפני המיטה, ונכנס לבין הנשים, לאחר המיטה. ויצא מבין הנשים, ונכנס לבין האנשים, כדי שידעו הכל שלא נהרג בשליחותו, ואכן התפייס העם, כמו שנאמר "וידעו כל העם וכל ישראל כי לא היתה מהמלך להמית את אבנר בן נר".

לכן סוברים חכמים שאין להביא משם ראייה.

ונאמר שם, שדוד קונן על אבנר, ויוסיפו כל העם לבכות עליו, "ויבא כל העם להברות את דוד לחם", כמנהג האבלים.

דרש רבא: מאי, מה היא הדרשה על הא דכתיב "ויבא כל העם להברות את דוד"?

ולרובא היתה מסורת של "קרי וכתוב", (3) ולכן הוא דורש כך: כתיב "להברות", וקרינן "להברות". בתחילה באו להברותו, היות וחשבו שהריגת אבנר היתה בשליחותו. ולבסוף, אחרי ראותם שדוד מקונן ומתאבל על מותו, באו להברותו.

אמר רב יהודה אמר רב: מפני מה נענש אבנר? מפני שהיה לו למחות בשאול כאשר הוא הרג את נוב עיר הכהנים (4), על שנתנו לדוד לאכול ואת חרב גלית הפלישתי, והיה לאבנר למחות ולומר לשאול, שכהני נוב לא ידעו שדוד בורח מפני שאול, והיו אנוסים, ולא מיחה.

רבי יצחק אמר: אכן, מיחה אבנר בשאול, ולא נענה, שאול האמין לדואג האדומי שאמר לו שנתנו כהני נוב לדוד את הלחם ואת החרב ונשאלו לו באורים ותומים כמנהג מלך. [והגמרא תבאר לדעת רבי יצחק למה נענש אבנר].

הגמרא מבארת את שתי הדעות אם היה לו למחות, או שמיחה ולא נענה.

כתוב שם: "ויקונן המלך אל אבנר, ויאמר: הכמות נבל ימות אבנר?! ידיך לא אסורות, ורגליך לא לנחשתים הוגשו] כלומר, לא

2. והקשה החמרא וחיי: מה הראיה מן הפסוק, אולי מעשה שהיה כן היה והם נהגו כך, ולעולם יש שני מנהגים.

והיד רמ"ה כתב: שראיית רבי יהודה היא, שאם מצאנו מקרא מפורש, אין לנו ללכת אחר מנהג אחר.

3. בגליון הש"ס מעיר שלפנינו אין מסורה של קרי וכתוב.

ובספר מרגליות הים מבאר, שבפסוק עצמו יש לדייק, שנאמר ויבא כל העם להברות את דוד, ואין דרך להברות רק קרובים וידידים, לכן משמע ליה שלהברות הוא מלשון כריתה. מלשון (יחזקאל כ"ג) "וברא אותם בחרבותם", אבל כיון שכתוב בהמשך הפסוק לחם, לכן דרש: תחילה להכרותו ולבסוף להברותו.

4. כן פירש רש"י. אבל המהרש"א [וכן משמע

מלכות בית דוד שתי שנים ומחצה.

אחרי שנהרג שאול בהר הגלבוע, מלך דוד בחברון על יהודה שבע שנים וששה חודשים (שמואל ב' ב'). ובתוך זמן הזה, אחרי חמש שנים מהריגת שאול, המליך אבנר את איש בושת בן שאול למלך על ישראל [ובני יהודה היו אחרי דוד]. ואחרי שנתיים עזב אבנר את איש בושת וכתר ברית עם דוד, ורק אחרי מחצית השנה קיבלו כל בני ישראל את דוד למלך. נמצא שהיות והמליך אבנר את איש בושת, התאחזה מלכות דוד בשנתיים ומחצה, ולכן נענש.

שנינו במשנתנו: **וכשמברין אותו**— כל העם מסובין על הארץ, והוא מיסב על הדרגש.

והאמוראים דנים, איזו מין מיטה היא ה"דרגש", ששנינו במשנתנו שהמלך מיסב עליה.

האבל חייב בכפיית המטה, לשכב ולהיסב על מטה הפוכה [כפיה מלשון: כופה עליו את הכלי, שחלל הכלי הוא למטה, ושולי הכלי למעלה, וכן מיטותיהם, שהיו להן מסגרת עץ סביב מלמעלה, שייך בהם לשון כפיה], ואז המיטה קרובה לארץ, ונלמד ממה שנאמר בדוד (שמואל ב' יג): "ויקם המלך ויקרע את בגדיו וישכב ארצה".

משמעות המשנה היא, שהמלך, משום

נלקחת בשבי, כשבוי שאוסרים לו את הידים, ואת הרגלים קושרים בשלשלאות נחושת]. כנפול לפני בני עולה נפלת [כלומר, בפני בני צרויה שהיו בעיניו בני עולה]".

ושניהן, רב יהודה ורב יצחק, **מקרא אחד דרשו**. נאמר "ויקונן המלך אל אבנר, ויאמר: הכמות נבל ימות אבנר? וידיך לא אסורות, ורגליך לא לנחושתים הוגשו".

מאן דאמר לא מיחה, מפרש שהכי קאמר דוד: "וידיך לא אסורות, ורגליך לא לנחושתים הוגשו". היית שר צבא לשאול, ולא היית קשור ולא היית מנוע מלמחות, ואם כן, **מאי טעמא לא מחית? לכן, כנפול בני עולה נפלת**.

ומאן דאמר מיחה ולא נענה, מפרש: **אית מחויי מתמה**. דוד המלך קונן בלשון תמיה, איך יתכן הדבר הזה, "הכמות נבל ימות אבנר?!", הלא "וידיך לא אסורות ורגליך לא לנחושתים הוגשו". הן לא נהגת כאדם חבוש. **כי מבדי, הרי מחויי מחית**, בכל כחך גילית דעתך ומחית, ואם כן גדולה התמיהה, **מאי טעמא, למה "כנפול בני עולה נפלת?!"**.

מקשה הגמרא: **למאן דאמר מיחה, מאי טעמא איענש**, למה נגזרה עליו מיתה?!

אמר רב נחמן בר יצחק: מפני ששהא

צפחת המים להוכיח לו שאינו רוצה לעשות לו רעה, אף שנפל לידו, ושאול רצה להתפייס עם דוד, אמר לו אבנר, שלא דוד לקחה אלא אחד מן העבדים שכחה בכור, ודוד מצאה, ושאול האמין לו. וכן "סירה" מלשון קרץ, שבעת כרת דוד לשאול את המעיל במערה בלט, כדי להוכיח

ברבינו חננאל] מפרש בענין בור וסירה. כלומר שנאמר (שמואל ב' ג) שאחרי מיתת שאול שלח יואב שליחים להחזיר את אבנר, אחרי שכרת ברית עם דוד והלך לו, וכתוב שם שהשיבו אותו מ"בור הסירה". ודרשו חז"ל ש"בור" בא לרמוז שבעת שדוד לקח משאול בשינתו את חרבו ואת

האידנא עד שעת אבילותו, לא אותביניה, לא הושבנוהו על מיטה זו של ה"מזל", והשתא מותבינן ליה, ועתה נושיכנו עליה, והרי הוא מנהג אבילות! (6)

ומתרץ רבא, שאין כאן קושיא, כיון שלא אמרנו שאינו נוהג מנהג אבילות מכל וכל. אלא, כמו שמברין אותו, כך גם יישב על מטה זו, שאינו מיועדת לשיבה, לשם מנהג אבילות.

מתקיף לה רבא על בני הישיבה: מאי קושיא? דילמא, יתכן לומר, מידי דהוה, שדבר זה הוא בדומה אאכילה ושתיה, דעד האידנא, עד שעת אבילותו, לא אכילניה ולא אשקיניה, לא הביאו לו שכיניו וידידיו אוכל ושתיה, אבל השתא, קא מובלינן ליה וקא משקינן ליה, מביאין לו סעודת הבראה.

ולמסקנה, המלך מיסב על ה"דרגש", אף

כבודו, אינו צריך לכפות את מיטותיו כשבאים להברותו, אלא עליו לנהוג מנהג אבילות במקצת, ויסב על מטה אחרת מרגילתו.

מאי "דרגש"?

אמר עולא: ערסא דגרא. היו נוהגין לערוך מטה ושולחן בבית, ולא היו משתמשינן בהן כלל, אלא משום מזל הבית, כמין נישוש [וגדא הוא מלשון מזל] (6).

אך הגמרא מקשה על פירוש זה, שאם המיטה הזאת אינה מיועדת לשיבה, אלא שעתה הוא יושב עליה משום אבילות, קשה, שהרי המשנה רצתה להשמיענו שאינו נוהג מנהג אבילות לעיני העם.

אמרו ליה רבנן בני הישיבה לעולא: מי איכא מידי, האם יתכן דבר שכזה, דעד

השאלה, קורין העולם אותה המיטה: "מטה של מזל טוב".

ובתוס' הרא"ש מתרץ: שלא עשו כן משום נישוש, אלא שהשר על עניות שמו "נביל" [לכלוך והזנחה], וכשהבית נקי ויש בו מטה מוצעת, אין שר העניות שוכן בו, אלא שר העושר ששמו "נקוד" [נקיות וסדר], והוא שוכן במקום נקי וצח.

הערוך לנר מקשה על פירוש הר"ן שאצל מלך לא שייך שמראה עשירותו במטה שיש לו יותר מכדי צרכו. [וכן יש להקשות על פירוש הרא"ש], ועיין שם.

6. בפירוש הרא"ש במסכת נדרים מפרש קושית הגמרא: אם כל השנה אינו יושב עליה מפני חשיבותה שעשויה למזל, עתה, שיש לו להתנהג בהכנעה ובנזיפה, ישב עליה!?

שאינו רוצה להרגו, ושאלו רצה להתפייס, אמר לו אבנר, שהמעיל נקרע בקוצים, ודוד מצאו. והפירוש "שלא מיחה בשאול", הוא, שלא הרשה לשאול להתפייס עם דוד.

והרא"ש מקשה על פירוש רש"י, שהרי נאמר בעת שצוה שאול להרוג את כהני נוב: "ולא אבו עבדי המלך לשלוח את ידם לפגוע בכהני ה'". ודרשו חז"ל שהם היו אבנר ועמשא, הרי שמיחה. [ורק דואג הרגם].

5. הר"ן מקשה על פירוש זה: "ואין פירוש זה נכון. דח"ו לא תהא כזאת בישראל, דודאי אסור הוא מפני דרכי האמורי, ויותר חמור ממנו [מן דרכי האמורי].

אלא יש לפרש שאותה המטה היו עושינן לסימן של עושר, לומר, שיש להם בגדים יותר מכדי צרכן, לעשות מטה שלא לצורך. ובדרך

שיש בכך מקצת מנהג אבילות.

אלא שהגמרא דנה ש"דרגש" אינו "ערסא דגדא", אלא מטה אחרת שעליה יושב המלך.

אלא, אי קשיא על עולא, הא קשיא: לפי ששנינו בברייתא [והברייתא אינה מדברת במלך אלא בשאר אדם]: **דרגש אינו צריך לכפותו מלמעלה למטה, אלא זוקפו, מעמידו על צידו והאבל אינו יושב עליו.**

וקשה, **אי סלקא דעתך, אם אתה סובר, שהוא ערסא דגדא — אמאי אינו צריך לכפותו, במה שונה דינו משאר מטה?!**

ואם תרצה לתרץ, מפני שאינו עשוי לשיבה, אינו כן,

והא **תניא** והרי שנינו בברייתא אחרת: **הכופה את מיטתו — לא מטתו בלבד הוא כופה, אלא כל מטות שיש לו בביתו הוא כופה.**

ומתרצת הגמרא: **ומאי קשיא? דילמא יתכן מידי דהוה, שדינו דומה, אמטת המיוחדת לשים עליה כלים, דקתני ששנינו בברייתא: אם היתה מיוחדת לכלים אינו צריך לכפותה, ולכן אינו צריך לכפות את הדרגש, והאמת שהוא "ערסא דגדא", וכיון שאין ישנים עליו, אין צריכין לכפותו⁽⁷⁾.**

ומקשה הגמרא: **אלא, אי קשיא, אם קשה,**

הא קשיא: לפי ששנינו בברייתא: **דרגש אינו צריך לכפותו, זו דעת התנא קמא. רבי שמעון בן גמליאל אומר: דרגש, מתיר בימי אבלו קרביטין, פותח את לולאותיו שקושרים בהם את משטח המיטה למסגרתה, והוא נופל מאיליו.**

ואי סלקא דעתך שדרגש הוא ערסא דגדא — קרביטין מי אית ליה, האם יש לו לולאות, לפתוח ולסגור?! הרי ערסא דגדא הוא כשאר מטות, שהמשטח קבוע במסגרת.

הגמרא חוזרת בה מדעת עולא, ואומרת שדרגש אינו ערסא דגדא.

אלא, כי אתא רבין כשבא רבין מארץ ישראל אמר: אמר לי החוה מרבנן ורב תחליפא שמייה שמו, דהוה שכיח שהיה מצוי בשוקא דגילדאי, בשוק של עושי רצועות וכלי עור, ואמר לי: מאי דרגש? לאיזו מטה קוראים דרגש בארץ ישראל, ששם מדברים בלשון המשנה? ערסא דצלא. מיטת עור, שמשטח המיטה עשוי מעור, וקושרין אותו ברצועות על מסגרת המטה, והוא עשוי לקשור ולהתיר [ולכן המלך יושב עליה, שאינה מטה חשובה כל כך], ואין לו מסגרת מלמעלה מסביב, ואם יכפהו יתקלקל מלחלוח הקרקע, לכן אין צריכין לכפותו. וסובר תנא קמא שהופכו על צידו, ורבי שמעון בן גמליאל סובר שמתיר לולאותיו והעור נופל.

והגמרא ממשיכה לתאר את הדרגש, שהוא

וצריך ביאור לפי פירוש זה, מה שתירצו הגמרא מאכילה ושתייה, הרי הקושיא היתה למה יושב על מטה חשובה יותר, ומה תירצו מאכילה

ושתייה.

7. ומה שצריך לזוקפו ובמיטה מיוחדת לכלים

מיטת עור הקשור למסגרת.

אמר רבי ירמיה אמר רבי יוחנן: דרגש
ב-ב סירונו מתוכו, יש נקבים במסגרת העץ
 [ארוכות המיטה], ותוחבים את רצועות העור
 בתוך הנקבים, ומותחים את העור ועונבים
 לצד החיצון, ואין מרכיבין את העור על גבי
 העץ. **מטה — סירונו מעל גבה,** מיטותיהם
 היו עשויות ממסגרת עץ [מלבן], שהן שתי
 ארוכות לאורך המיטה, ושתי קצרות לרוחב,
 והיו מסרגין חבלים מארוכה לארוכה מצד
 זה לצד זה, והחבלים סובבו את העץ, וכיסו
 את העץ, ועל החבלים [או על בגד, מזרן,
 שעל החבלים] היו ישנים.

והגמרא מביאה משנה, להוכיח שהחבלים
 לא סבבו את העץ, וקשה על רבי יוחנן.

“פשוטי כלי עץ” הם כלי עץ שטוחים, שאין
 להם בית קיבול, ולכן הם אינם מקבלים
 טומאה. אבל אם הם עשויין להשתמש בהם
 כך, הרי הם מקבלין טומאה בגמר מלאכתן,
 או משעת מחשבתו של האדם להשתמש
 בהם כך. ובמשנה המובאת בגמרא, מבואר
 מה נקרא גמר מלאכה בעצי מסגרת המיטה,
 שהם “פשוטי כלי עץ”.

מיתבי ממה ששינונו במשנה: כלי עין,
מאימתי מקבלין טומאה? המיטה והעריסה
 של תינוקת — **משישופב,** שישפשף אותם
בעור הדג להחליקם ליפותם.

ואי מטה היא מסורגת מעל גבה, והחבלים
 מכסים את העץ, **למה לי שיפת עור הדג,**

הלא אין העץ ניכר ואין צריך ליפותו?!

וחזורת בה הגמרא ממה שאמר רבי יוחנן
 שמטה סירונו מעל גבה.

אלא, הא והא, בין דרגש ובין מטה, סירונו
מתוכו, וההבדל ביניהם הוא, **מטה אעולי**
ואפוקי, מכניס ומוציא החבלים **בבזיוני,**
 בנקבים שבתוך העץ מעבר לעבר, וכך סורג
 את חבליה, ואילו **דרגש — אעולי ואפוקי**
באבקתא, לולאות הקשורות בעץ, ובלולאות
 אלו מכניסין רצועות היוצאים מן העור, כמו
 שאמר רבן שמעון בן גמליאל, שמתיר
 קרביטיו.

אמר רבי יעקב אמר רבי יהושע בן לוי:
הלכה כמו רבן שמעון בן גמליאל. שמתיר
 קרביטיו.

הגמרא מוסיפה עוד הלכה בהלכות כפיית
 המיטה.

אמר רבי יעקב בר אמי: מטה שאינו יכול
 לכופה [להופכה] מפני **שנקליטיה יוצאין,**
 שבשתי צידי המיטה — לראשה בולט עץ,
 וכן למרגלותיה, ומחוברין ביניהם בעץ
 שלישי, ועליו פורסין כילה, לצניעות או
 להגן מפני זבובים, **זוקפה מרימה על צידה**
לצד הראש או לצד הרגלים, ודיו ומספיק
 בכך.

כלומר: אף שהלכה כרבן שמעון בן גמליאל
 בדרגש, מודה הוא לתנא קמא, שאם אי
 אפשר לא להתיר ולא לכפות, דיו בזקפה.

שמיועדת לכלים, אבל דרגש צריך לזקפו מפני
 מראית עין. [והטעם שאין כופין יבואר בגמרא].

אין צריך אפילו לזקוף, כתבו היד רמ"ה ותוס'
 הרא"ש וחידושי רבינו יונה, שההבדל פשוט,
 מטה המיועדת לכלים, כליה מוכיחים עליה